

Těšín, Cieszyn, Teschen, Češyn. Národnostní poměry města Těšína v letech 1894 - 1914 v obraze místního dobového tisku.

David Vašek 143778

Anotace

Tento projekt pojednává o národnostních poměrech města Těšína, které před první světovou válkou obývaly národnosti německá, polská, židovská, česká, příp. slezská, a to na příkladu srovnání nejvýznačnějších místních tiskových orgánů, a chce tak přispět k porozumění zdejší složité situace, která vedla po skončení války k česko-polskému konfliktu a k rozdělení města.

Klíčová slova

Těšín, Těšínsko, národnost, noviny, tisk, Němci, Poláci, Češi, Židé, Slezané, Gwiazdka Cieszyńska, Silesia, Noviny Těšínské

Projekt

Představovaný projekt by se měl zabývat národnostním soužitím ve městě Těšín v období před první světovou válkou. Měl by představit toto město, centrum svébytného regionu, a pokusit se přispět k problematice společné existence jednotlivých národností v tomto městě. Město Těšín, centrum východní části rakouského Slezska, mělo svým způsobem výjimečné postavení, na jednu stranu odráželo situaci tohoto národnostně smíšeného hraničního regionu, na druhou stranu, především proto, že se jednalo o významné centrum a rozvíjející se průmyslové město s průmyslovým blízkým i vzdáleným okolím, ale také už jen proto, že se jednalo městské centrum, byly v něm podmínky a problémy přece jen svým způsobem odlišné od podmínek okolního specifického regionu. To, že národnostní poměry města měly mít dalekosáhlé důsledky, se ukázalo po první světové válce, kdy bylo jedním z důvodů československo-polského vojenského konfliktu a následného rozdělení města mezi dva nově vzniklé státy.

Národnostní složení obyvatel města Těšína bylo velmi různorodé. Národnostně indiferentní obyvatelstvo Těšínského knížectví se zejména ve druhé polovině 19. století začalo národnostně vymezovat. Díky industrializaci a průmyslovému rozmachu města, spojeného zejména s výstavbou košicko-bohumínské dráhy, se počet obyvatel města ztrojnásobil a s narůstajícím počtem nově příchozích obyvatel se objevila mnohem výraznější diferenciaci na Němce, Poláky, Čechy, Maďary i ne příliš jasně definovatelné Slezany, kteří se zejména zpočátku vymezovali vůči nově příchozím Polákům z Haliče. Tuto pestrou směsici doplňovala také významná skupina Židů. Tyto skupiny pak vyvíjely různorodé aktivity, které se nejviditelněji projevovaly především zakládáním spolků,

kterých bylo ve městě značné množství. Také co se týče náboženství nebylo město jednotné, dlouhou tradici zde měla, vedle římskokatolické církve, početně významná skupina evangelíků.

Národnostní problematice Těšínského regionu a s ním i města Těšína se věnovala v historiografii značná pozornost na obou stranách hranice, dodnes je československo-polský spor o Těšínsko předmětem živých diskusí, pozornost byla věnována především otázce národnosti obyvatelstva a jeho přihlášení se k němu v období kolem vojenského sporu o Těšínsko a mezinárodní arbitráže, dále pak národnostnímu soužití v meziválečném období a návazně i příčinám pozdějšího vojenského obsazení Těšínska polskou armádou. V souvislosti s tím se také mnoho úsilí věnovalo kořenům těchto konfliktů před první světovou válkou, v mnohém však již z perspektivy oněch následujících událostí. Nemůže být ambicí tohoto projektu jednoznačně popsat národnostní poměry před první světovou válkou, taková práce by jistě vyžadovala silnou přeshraniční spolupráci mnoha povolanějších odborníků. Jeho cílem je pouze přispět k diskusi důkladným dílčím studiem jednoho druhu pramenu, kterým je dobový tisk a doplnit tak obrázek soužití mnohonárodnostního a tedy i multikulturního města na řece Olze.

Primárním pramenem pro tento projekt mají tedy být lokální dobová periodika. Místní národně uvědomělé kroužky si byly vědomy toho, že právě tiskový orgán je nejlepším nástrojem prezentace, obhajoby, propagace a ostatně i agitace mezi nevyhraněným obyvatelstvem. Postupně se tak ve městě Těšíně vyprofilovaly tři deníky, reprezentující hlavní národnostní skupiny, a vedle nich celá řada dalších, které na jejich úspěchu participovaly, většinou však nedosahovaly takových kvalit a neměly ani dlouhého trvání. Prvním z nejvýznamnějších deníků byl první místní časopis v polském jazyce Tygodnik Cieszyński, vycházející od května 1848, od roku 1851 pod názvem Gwiazdka Cieszyńska. Německým deníkem byl od roku 1860 Schlesischer Anzeiger, později jako německý liberální evangelický list Silesia. Česká skupina byla zastoupena o roku 1894 vycházející Noviny Těšínské. Z důvodu porovnání těchto tří nejvýznamnějších deníků je právě rok 1894 vybrán jako počátek zkoumaného období. Dalšími deníky, jejichž postoj je třeba prozkoumat, jsou Obrana Slezska, Bezkydské Beskydy, Nowiny dla Ludu Wiejskiego, Głos Ludu Śląskiego, Posel Ewangelicki, Dziennik Cieszyński, Kalendář Slezský, Posel Związku Slanskich Katolików, Rowność, Robotnik Śląski, Dzennik Cieszyński, Teschener Zeitung, Ostschlesische Post. Srovnání politických a národnostních postojů, prezentovaných v jednotlivých denících, by tak mělo přispět k porozumění národnostní problematice města a k doplnění obrazu multikulturního města v mnohonárodnostní monarchii.

Seznam literatury

- Adamczyk Irena: Cieszyn wczoraj i dziś, Český Těšín včera a dnes. Český Těšín 2001.
- Adamus, Alois: Dějiny novinářství na Ostravsku v přehledu. Moravská Ostrava 1935.
- Bartoš, Josef: Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848 - 1960. Olomouc 2000.
- Bakala, Kouřul, Gawrecki: Dějiny Slezska. In: Slezsko. Opava 1992.
- Blumenschein, Jan - Kysela, Lubomír - Stenclá, Kateřina: Tramvaje v Těšíně 1911-1921. Brno 2000.
- Branná, Danuta - Zahradnik, Stanislaw: Tisk na Těšínsku 1848-1998. Czasopiśmiennictwo na Śląsku Cieszyńskim 1848-1998 - [výstava u příležitosti 150. výročí vydání místního tisku na Těšínsku]. Český Těšín 1998.
- Cieszynskie studia muzealne 2 (2005). Těšínský muzejní sborník 2 (2005). Cieszyn 2003.
- Cieszynskie studia muzealne 3 (2007). Těšínský muzejní sborník 3 (2007). Cieszyn 2007.
- Czapliński, Marek a kol.: Historia Śląska. Wrocław 2007.
- Dembiniok, Maciej: Tramvají po Těšíně; Tramwajem po Cieszynie - Těšín by tram; Mit der Strassenbahn durch Teschen. Český Těšín 2008.
- Doubek, F.: Die Nationalitätverhältnisse im Olsa Schlesien (1880-1930). Jomsburg 1938.
- Dzieje Śląska Cieszyńskiego od zarania do czasów współczesnych - Tom I, Śląsk Cieszyński w czasach prehistorycznych. Cieszyn 2009.
- Gawrecká Marie: Československé Slezsko mezi světovými válkami 1918-1938. Opava 2004.
- Gawrecki, Dan: K rozdílným pohledům české, polské a německé historiografie na národnostní vývoj v Rakouském Slezsku. In: Evropa mezi Německem a Ruskem. Sborník prací k sedmdesátinám Jaroslava Valenty. Praha 2001.
- Gawrecki, Dan: Regionale und nationale Identitäten in Österreichisch-Schlesien im langen 19. Jahrhundert. In: Die Grenzen der Nationen. Identitätswandel in Oberschlesien in der Neuzeit. Marburg 2002.
- Gawrecki Dan: Studie o Těšínsku 15 - Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918-1938. Český Těšín 1999.
- Gawrecki, D.: Politické a národnostní poměry v Těšínském Slezsku 1918-1938. Český Těšín 1999.
- Grobelný, A. Češi a Poláci ve Slezsku v letech 1848 - 1887. Ostrava 1958.
- Golec Józef, Bojda Stefania: Słownik Biograficzny Ziemi Cieszyńskiej - díl 1., 2. Cieszyn 1993, 1995.
- Grobelný, A.: Slezsko v období národních táborů v l. 1868-1869.
- Gruchala, J.: Koto Polskie w austriackiej Radzie Państwa wobec kwestii czeskiej i Śląska Cieszyńskiego (1879-1899). Wrocław 1982.
- Homola, Irena: Tygodnik Cieszyński i Gwiazdka Cieszyńska pod resakcia, Pawła Stalmacha 1848-

1887.

Chromcová, Gabriela: Noviny Těšínské - Písmo posvěcené českému lidu ve Východním Slezsku 1894-2004 (k 110. výročí založení). Těšínsko 47, 2004, č. 1., s. 10-14.

Chromcová, Gabriela: Noviny Těšínské 1894-2004. Český Těšín 2004.

Chlebowczyk, J.: Główne problemy i etapy stosunków polsko-czeskich na Śląsku Cieszyńskim w drugiej połowie XIX. i na początku XX. wieku. Katowice 1961.

Jirásek, Zdeněk: Církevní dějiny Slezska 18. až 20. století. Opava 2011.

Jirásek, Zdeněk: Český Těšín 1920-1989 : vznik a výstavba města v meziválečném období. Opava 2011.

Kubíček, Jaromír: Noviny a časopisy na Moravě a ve Slezsku do roku 1918. Brno 2001.

Kudělka, Milan: Češi a Poláci na Těšínsku v době národního obrození - Z dějin slovanské myšlenky. Ostrava 1957.

Kufová Irena: Mniejszości narodowe na Śląsku Cieszyńskim dawniej i dziś. Minulost a současnost národnostních menšin - na Těšínsku. Český Těšín 2001.

Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy - A-M [1. díl]. Ostrava 2005.

Kulturněhistorická encyklopedie Slezska a severovýchodní Moravy - N-Ž [2. díl]. Ostrava 2005.

Novák, Jan: Cestou černého umění na Těšínsku - k 175. výročí založení českotěšínské tiskárny. Český Těšín 1981

Novák, Jan: Cestou černého umění na Těšínsku - ke 180. výročí českotěšínské tiskárny. Český Těšín 1986.

Novák, Jiří: Český Těšín ve staré fotografii. Český Těšín 1990.

Nowak, Krzysztof: Pierwsza Niepodległość - Polacy na Śląsku Cieszyńskim w 1918 roku. Cieszyn 2008.

Pánek, Jaroslav: Češi a Poláci v tisíciletých dějinách - (proměny modelu sousedství a soužití). Český Těšín 2002.

Polacy na Zaolziu. Poláci na Těšínsku 1920-2000 - zbiór referatów z konferencji naukowej, która odbyła się 13.-14.10.2000 w Czeskim Cieszynie. Český Těšín 2002.

Siwek, Tadeusz - Kaňok, Jaromír: Vědomí slezské identity v mentální mapě. In: Otázky národní identity - determinanty a subjektivní vnímání v podmínkách současné multietnické společnosti. Opava 2001.

Stosunki polsko-czesko-słowackie 1918-2005. Varšava 2006.

Wawreczka, Henryk: Český Těšín 2005.

Spyra, Janusz: Po stopách těšínských Židů - Malý průvodce po židovských památkách v Cieszynie a Českém Těšíně. Cieszyn, Český Těšín 2004.

Spyra, Janusz - Wodzinski, Marcin (ed.): Židé ve Slezsku - studie k dějinám Židů ve Slezsku. Český

Těšín 2001.

Těšínské Slezsko - výběr příspěvků z mezinárodní konference "Těšínské Slezsko - historie a současnost ve společné ...". Český Těšín 2008.

Těšínské události 19.-21. století = Cieszyńskie wydarzenia XIX-XXI wieku - = Teschener Ereignisse des 19.-21. Jahrhunderts. Bystřice 2010.

Wawreczka, Henryk: Český těšín. Třinec 2005.

Wawrczka, Henryk: Těšín - Český těšín na starých pohlednicích a fotografiích. Třinec 1999.

Winkler, J.: Kapitoly z dějin národního obrození na Těšínsku. Opava 1961.

Zahradník, Stanislaw: Czasopiśmiennictwo w je,zyku polskim na terenach Czechoslowackich. Opole 1989.

Zahradnik, Stanislaw: Národnostní struktura na Záoľží podle výsledků sčítání lidu (1880-1991). In: Nástin dějin Těšínska. Ostrava - Praha 1992.

Zaolzi - polsko-český spor o Těšínské Slezsko 1918 - 2008. Varšava 2008.

Žáček, Rudolf. Dějiny Slezska v datech. Praha 2004.

Prameny

Archiwum Państwowe w Katowicach oddział w Cieszynie (APC)

Muzeum Śląska Cieszyńskiego w Cieszynie (MSC)

Muzeum Těšínska v Těšíně (MT)

Zemský archiv v Opavě (ZAO)

Periodika

Těšínsko. Vlastivědný zpravodaj.

Slezský sborník

Časopis Slezského muzea v Opavě

Vlastivědné listy

Studia i materiały z Dziejów Śląska (Katovice)

Śląskie Studia Historyczne (Katovice)

Rozvrh práce

leden - březen 2012 - studium literatury a vypracování všeobecného úvodu

duben - září 2012 - studium dobových periodik a pramenů

říjen - prosinec 2012 - vypracování písemného výstupu